

Sosyo Mekânsal Bir Alan Olarak Meydanlar

Hacer YALÇIN*, Osman METİN**

Meydanlar kentin tüm özelliklerini yansıtan vitrinsel mekânlardır.

Öz

Meydanlar, insanların yerleşik hayata geçmesiyle birlikte en yaygın olarak kullandığı mekânlardır. Ortak kullanım alanı olan bu mekânlar, çeşitli etkinliklerin gerçekleştiği, kentin tüm özelliklerini yansıtan alanlardır. Meydanlar, ortaya çıktığı ilk günden beri hem biçimsel hem de işlevsel açıdan değişim geçirerek günümüze kadar gelmiştir. Kentsel bir mekân olarak meydanlar, günümüzde de değişen teknoloji, siyasi, ekonomik, kültürel etkenlerle değişmeye devam etmektedir. Meydan üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, farklı disiplinler tarafından ele alındığı, özellikle de kent planlamacıları ve mimarların bu konuda çalışmalar yaptığı görülmüştür. Çalışmamıza özgün değerini verecek olan bu konunun mevcut çalışmalardan farklı olarak sosyolojik boyutlarıyla incelenmesidir. Bu yönüyle sosyal bilimler literatürüne katkı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mekân, Meydan, Kent, Kent Meydanı, Sosyalleşme

Square As A Socio-Spatial Field

Squares have all the features of the city. Reflective showcases.

Abstract

Squares are the places most commonly used by people with their settled life. These spaces, which are common areas, are the areas where various activities take place and reflect all the characteristics of the city. Squares have survived to the present day by changing both formally and functionally since the first day they emerged. As an urban space, squares continue to change with the changing technology, political, economic and cultural factors. When the studies on the square are examined, it is seen that it is handled by different disciplines, especially urban planners and architects. It is the examination of this subject, which will give its original value to our study, with its sociological

Özgün Araştırma Makalesi (Original Research Article)

Geliş/Received: 26.09.2022

Kabul/Accepted: 05.01.2023

DOI: <https://dx.doi.org/10.17336/igusbd.1180522>

* Doktora Öğrencisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Bireysel ve Toplumsal Psikoloji Alanı 100/2000 YÖK Doktora Bursiyeri, Afyon, Türkiye. E-posta: hacerylcn@yandex.com

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3537-1173>

** Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Afyon, Türkiye. E-posta: ometin@aku.edu.tr **ORCID** <https://orcid.org/0000-0002-0888-1485>

dimensions, different from the existing studies. In this respect, it is thought that it will contribute to the social sciences literature.

Keywords: Space, Square, City, Town Square, Socializing

Giriş

Meydan kelimesi İngilizce 'de "square" kelimesine karşılık gelir ve kelime anlamına bakıldığında "sokakların buluşmasındaki açık alan" olarak tanımlanmıştır (Oxford, 2021). Meydan kelimesi Almanca'da "platz", Yunanca'da "agora", İtalyanca'da "piazza", Latince'de "forum" kelimelerine karşılık gelmektedir (Aslan, 2014, s. 20). Arapça kökenli bir sözcük olan meydan, Türkçe sözlük anlamında ise "yaşama, eğlence ve karşılaşma yeri", "fırsat, imkân ve vakit", "Mevlevi tekkelerinde ayin yapılan yer", "bulunulan yer ve çevresi", "alan ya da saha" anlamlarına gelmektedir. Meydan en geniş anlamıyla boşluk anlamına gelen bir kelimedir (Aslan, 2014: 20). Meydan halkın bir araya gelip toplandığı, yanları binalarla çevrili, düz, açık ve geniş bir alana sahip yerdir (Hasol, 1988, s. 360).

Meydana yönelik yapılan tanımlamalara baktığımızda; Lunch'a göre meydan yol kavşakları ve bazı karakteristik özelliklerin bir araya geldiği yerlerdir (Lunch, 2012, s. 80). Cansever meydanı; yaşayan ve gelecek kuşakların hayatlarını çevreleyen şehirlerin ve toplumun ortak münasebetlerinin geliştiği yer olarak ifade eder. Ona göre meydanların geçmişi şehirler kadar eskidir (Cansever, 1994, s. 136). Cansever'in belirttiği gibi meydanların geçmişi çok eskidir. Bu nedenledir ki meydanlar farklı geçmişlere sahip toplumlara ve onların yaşamlarına şahitlik etmiş tarihsel mekânlardır. Meydanlar farklı geçmişlere sahip kişilerin bir araya geldiği, geçmişin izlerini yansıtan ve hala insanlar açısından tarihi varlığını devam ettiren mekânlardır.

Mekânlar özel mekân, yarı özel mekân, kamusal mekân ve kamusal olmayan mekân olarak sınırlandırılır (Ercan, 2012: 176). Bir mekân biçimi olarak meydanlar bu sınıflandırmaya göre kamusal mekânlardır. Sennet, meydanı adalet arayışının ve sonra iktidarla güç paylaşımının bir ürünü olarak ortaya çıkan bir mekân olarak tanımlar (Sennet, 2008, s. 31). Kamusal bir mekân olarak ele alınan bir başlıca çalışmada ise meydan, kentsel yaşamın gerçekleştiği önemli bir yer olarak tanımlanmıştır (Özer ve Ayten, 2005, s. 96).

Meydanının sosyal özellikleri ve fiziksel özelliklerine bakıldığında;

Sosyal Özellikleri

- Bir şehrin kalbidir.
- Toplanma ve buluşma yeridir.
- Kamusal bir salondur.
- Kentin kimliğini gösterir.
- Toplumsal yoğunlaşma ve çekim noktasını oluşturur.
- Kamusal aktivitelerinin gerçekleştiği alandır.
- Tarihsel ve kültürel olayların yaşandığı bir yerdir.
- Dönemin estetik değerini ve mimarını yansıtan mekândır.
- Maddi ve siyasi bir başarının ifadesini oluşturur.
- Otoriteye başkaldırma ihtiyacında da kullanılır.

Fiziksel Özellikleri

- Çevresi binalar, ağaçlar, alçak mimari alanların olduğu yerlerdir.
- Taşıt ve yaya trafiğinin olduğu kesişme ve düğüm noktasıdır.
- Meydanın içinde havuz, heykel, anıt vb. semboller yer alır.
- Biçimleniş biçimi her dönem farklılık gösterir (Tönük ve Barkul, 1999, s. 37).

Sosyal ve fiziksel özellikleri dikkate alındığında genel olarak meydanlar, farklı yaşam tarzına sahip kişilerin bir araya geldiği, açık, geniş ve görünür mekânlardır. Bu mekânlar kamuya ait ve geniş tasarruf hakkına sahip yerlerdir. Meydanlar toplumun her bireyinin ulaştığı, toplandığı, faaliyet gösterdiği mekânlardır. Kamusal bir mekân olarak değerlendirilmesinde herkesin bir araya geldiği yerler olmasının, bulunduğu kentin genellikle orta noktasında olmasının, dünden bugüne toplumun geçmişini yansıttığının, gelenek ve göreneklerin gösterim merkezi olmasının ve daha birçok faktörün etkisi vardır.

Türkçede aynı zamanda meydan ile ilgili birçok deyim ve atasözü vardır. Bu deyimlere kısaca baktığımızda; meydan açmak, meydan bırakmamak, meydana atmak, meydana gelmek, meydana koymak, meydan okumak, meydana birine bırakmak, meydana getirmek, hodri meydan, meydana boş bulmak, meydan dayağı çekmek vb. şekilde kullanılmaktadır (Anonim, 2021a). Meydan kelimesi geçen "*at ölür meydan (nali) kalır, yiğit ölür şan (namı) kalır*"," *at var meydan yok*", "*yiğit meydana belli olur*" atasözleri vardır (Anonim, 2021b). Bu atasözlerinde atın Türkler için önemli olduğu görülmüştür. At Türkler için sosyal, askeri, iktisadi ve dini hayatta ön plana çıkan bir ögedir. Türklerin kuşun kanadıyla uzaklara uçtuğu gibi Türklerinde atıyla uzaklara uçtuğunu ve uzakları yakın ettiğini belirten "Kuş kanadın, er atın" atasözü bunu özetler niteliktedir (Durmuş, 2021, s. 9).

Bu deyimler ve atasözleri meydan kelimesini anlamada yol gösterici olmaktadır. Meydan kelimesi atasözlerinde ve deyimlerde olduğu gibi deyişlerde, şairlerde, türkülerde, marşlarda karşımıza çıkmaktadır. Meydan gündelik hayatın her anına ve alanına nüfus etmiş, toplumun kültürünü ve kimliğini yansıtmada önemli olan mekânlardır. Bu mekân simgesel değiş-tokuşun, şiddetin, kabullenişlerin, kavgaların, reddiyelerin olduğu yerlerdir. Aynı zamanda hak arayışlarının, ifşa edilmişlerin, savunma ve savrulmaların görüldüğü alandır (Ulutaş, 2019, s.143).

Meydan üzerine yapılan bu açıklamalar genel olarak değerlendirildiğinde özellikle kentsel meydanlara ağırlık verildiği görülmüştür. Meydan olgusunu ele alan sosyolojik araştırmaların da meydanı özellikle kent bağlamında ele aldığı görülmektedir. Dolayısıyla meydanlar kentle ve kentsel yaşamla bütünleşen yapılar olarak ifade edilebilir.

Bu çalışmada meydanın daha iyi anlaşılması için kent meydanı ve önemine, kent meydanının tarihi serüvenine, toplumdaki yeri ve önemine, türlerine ve işlevlerine, değişimine ve dönüşümüne yer verilmiştir. Sonrasında da tarihsel çerçevede Türkiye'deki kent meydanları ve bugün bulunduğu kentin önemli bir sembolü haline gelen kent meydanları örnekleri üzerinde durulmuştur.

Kent Meydanı ve Önemi

Kentleşmeyle birlikte kent meydanları kentin ayrılmaz bir parçası olmuş, kentte yaşayan kişiler tarafından benimsenmiş, zamanla daha fazla insanın ilgisini kazanmaya başlamıştır. Kentin tarihi değerinin yanı sıra kent estetiğine ve sosyolojisine önemli katkısı olan mekânlar haline gelmiştir (We-bing, 2009, akt; Çavdarlı ve Eraslan, 2022,

s.686). Kentsel yaşamın önem bir parçasını oluşturan kent meydanları, kentte yaşayan insanların rahatlıkla ulaşabildiği, doğal olarak yapılaşmış ve her türlü çevreyi kapsayan yapılardır. Kentsel bir mekân olan meydanlar, geçmişten günümüze kentte yaşayan insanların ve kentte gelen ziyaretçilerinin bulunduğu bir yer olmuştur. Bunun yanı sıra bireylerin; kentin karmaşasından uzaklaştıkları, nefes aldıkları, rahatlama ve dinlenme imkânı elde ettikleri, birbirlerini gözlemledikleri ve kent hakkında olan olayları paylaştıkları çok amaçlı alanlardır (İnceoğlu ve Aytuğ, 2009, s. 133-134).

Meydanlar toplumu oluşturan insanların yaşam biçimini, geleneklerini ve ticari alışkanlıklarını diğer nesillere aktardığı mekânlardır. Zira meydanlar üzerinde yaşayan insanlar değişse de varlığını her zaman koruyan mekânlardır. Kılıçbay "*kent belki de, bir başka açıdan meydan demektir*" diye tanımlamıştır (Kılıçbay, 1993, s. 29). Kılıçbay bu ifadesiyle kent ve meydanı özdeşleştirmiştir. Meydanlar kentin ilk mekânlarından birini oluşturduğu için kentle özdeşleşmiş yerlerdir.

Kenti karakterize eden meydanlar, toplumun ilgisinin toplandığı durağan noktalar (Demirci, 2001, s. 4). Taşçıya göre ise meydanlar, kentte sürekli yaşayan nüfusun ve kentte ziyaretçi olan kişilerin birbiriyle ve kentle ilişki kurmasını sağlayan, tüm insanlara aynı imkânı sunarak çeşitli aktiviteler için ortak bir platform oluşturan yerlerdir. Ona göre meydan, hem bireyler arasında ilişkiyi güçlendirmekte hem de yeni ilişkiler kurma imkânı sağlayan bir iletişim alanı olmaktadır (Taşçı, 2014, s. 106-107). Toplumun ilgisinin toplandığı bu alanlar iletişimin aktif bir şekilde gerçekleştiği, sosyalleşmenin fazla olduğu yerlerdir.

Lefebvre, meydanların, kentin sembolik bir boyutu olduğunu ifade etmiştir. Ona göre meydanlar toplumu, dünyayı, evreni ya da basit bir şekilde devleti simgeler (Lefebvre, 2016, s. 82). Burada Lefebvre meydanın kent için taşıdığı sembolik anlama dikkat çeker. Bu nedenle doğrudan ya da dolaylı olarak toplumu, kenti, devleti yansıtır. Dolayısıyla kentin merkezi noktasında olan bu yerler her toplumda özgün bir kimliğe bürünür. Kent, meydanın büyütle genişlemiş hali gibidir. Meydanlar kentlerin kuşbakışı görünüşü olarak ifade edilebilir.

Toplum için meydanlar hem kendini gösterdiği hem de kendini seyrettiği yerlerdir. (Aymard, M.; aktaran, Tönük ve Barkul, 1999, s. 34). Benzersiz, heterojen, karmaşık, kentin tam anlamıyla kendini yansıttığı yerlerdir. Aynı zamanda kenti temsil eden mekânlardır. Toplumda yaşayan bireylerin de kendini gösterdiği bu mekânlar adeta kentin vitrinidir.

Foucault (2000, s. 296) mekânların iktidar analizinde önemli bir yere sahip olduğunu belirtir. Panoptikon örneğinde açıkladığı gibi mekânlar, iktidar tarafından tıpkı hapisane sisteminde olduğu gibi gözetlenen yerlerdir. Lefebvre (2014, s.288) "*Egemenlik mekân demektir*" ifadesiyle aslında bu durumu açıklamaktadır. Ona göre de devlet iktidarını mekân aracılığıyla göstermektedir. Meydanlar genel olarak iktidarın egemenliğini koruduğu, sınırlayıcı ve disipline edici özelliği olan alanlardır. Günümüzde de kent meydanları Foucault'un belirttiği gibi görünmeyen iktidarın kentlilerin gözetimini sağladığı, yeri geldiğinde yapılan yanlış bir davranışından dolayı müdahale edildiği, denetimin sağlandığı kontrol mekânlarıdır. Meydanlar emniyet açısından güven ortamının olduğu yerler olduğu için genellikle insanlar tarafından tercih edilmektedir. Fakat bu durumun tam tersi bir durumu düşünen diğer insanlar tarafından da görünmeyen bir gözetimin varlığını hissetmek kaygı yaratabilmektedir.

Goffman insanların kamusal mekânlarda korunaksızlığının giderek arttığını belirtmiştir. Ona göre dağınık biçimde olan heterojen nüfus (genç- yaşlı, erkek-kadın, beyaz-siyah, fakir-zengin) kamusal birlikteliklerde kendini güvensiz hissedebilir. İnsanlar kendilerini bu mekânlarda birbirlerine kayıtsız kalmasının yanı sıra aynı zamanda da her an kaçıp uzaklaşma halinde olmasına neden olmaktadır. Kayıtsız olan bu kişiler aslında yüksek bir risk seviyesinde alarm durumunda olabilir (Goffman, 2021, s. 384). Goffman'ın

da belirttiği gibi meydanlar risk doğurabilecek alanlarken aynı zamanda da her bireyin kendini özgür hissettiği, rahat hareket edebildiği yerlerdir.

Kent meydanlarının bir diğer özelliği ise objektif mekânlar olmasıdır. Bu mekânlardan her siyasi partiden, her sosyal statüden kişiler istifade edebilmektedir. Siyasi, kültürel veya ekonomik herhangi bir kimliğe ait olmadan her kesime hitap etmektedir. Bu açıdan kent meydanları her kesimin aynı mekânda buluşmasını sağlayan kayda değer yerlerdir. Kent meydanlarının her yaş grubuna hitap etmesi cazip hale getirmektedir. Her yaş grubunun farklı şekillerde istifade ettiği bu mekânları her insan en az bir kez kullanmaktadır. Mekânın sabit yapısına karşın bu mekânları kullanan insanlar sürekli değişmektedir. Mekânı kullanan bu insanların zamanla mekânı kullanma biçimi de pek çok açıdan değişmektedir. Dolayısıyla bu mekânlarda akışkanlık vardır. Zamanın nasıl geçtiği tam olarak anlaşılmamaktadır. Bu yüzden kentsel yaşamda zamanımızın önemli bir bölümünü geçirdiğimiz bu mekânlar, bireyler için gerekli alanlardır.

Kent meydanları dinamik yerlerdir. Zira kentin farklı noktalarını birleştiren, ulaşılabilirlik sağlayan kenti doğrudan yansıtan noktalarıdır. Meydan kent yaşamını gözlemlemeyi, insanların birlik, beraberlik ve dayanışma içinde yaşamasını sağlamayı amaçlayan ve çoğu zaman bunu gerçekleştirmenin yanı sıra toplumsal çatışmalara da sahne olabilmektedir. Uzlaşma ve çatışma bağlamında meydanlar kent yaşamında gerçekleşen tüm değişim ve dönüşümü görmede önemli bir noktadır. Tüm bunlar dikkate alındığında kenti toplumsal ve bireysel olarak her açıdan anlamının, değerlendirme yapmanın en önemli yollarından biri meydanı analiz etmektir. Meydan bu noktada bazen bize ipuçları verirken bazen de resmin bütünü görmemizi sağlar.

Meydanlar kentsel kimliğin oluştuğu yerlerdir. Toplum bir arada tutacak yerlere her zaman ihtiyaç vardır. Bu açıdan kent meydanları bir kent için önemli yerlerdir. Kent planlaması yapılırken meydanların yerinin nerede olacağı iyi tasarlanmalıdır. Meydanlar bireylerin daha kolay bir yere ulaşmasını sağladığı için kilit noktalarıdır. *"Bir şehrin silueti bir insan profili gibi hatta ondan çok daha fazla ölçüde bilgi verir ve izlenim uyandırır. Şehrin dokusu ise yüzlerdeki çizgiler, vücut hatları ve hatta yaşayanlar hakkında ipuçları verir"* (Ökten, akt; Taşçı, 2014, s. 76).

Ökten kentin silüetini bir insan profiline benzetmekte ve insan ile kent arasındaki ilişkiyi bu benzetmeyle açıklamaktadır. İnsan yüzündeki çizgilerin, vücut hatlarının, davranış biçimlerinin, şehri kuran ve şehirde yaşayanlar hakkında bilgi verdiğini, kentin dokusunu oluşturduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde bir kenti anlamının, değerlendirmenin en iyi yolu o kentte yaşayan insanların toplandığı, sıklıkla kullandığı mekân olarak meydanı ele alıp incelemektir. Bu açıdan meydan kentin tüm kapılarını açan anahtardır. Bu anahtar bize kenti ve o kentte yaşayan insan profilleri hakkında doğrudan görülebilir bilgiler sunmaktadır.

Meydanlar bir kentin veya tanımladıkları bölgenin özeti görünümündeki alanlardır. Bu alanlar özellikle kalabalık alanlarda yaşayan kişiler için "kentsel oturma" odaları olarak hizmet sunar. Toplulukların bir araya gelmesini sağlayan bu mekân insanların "zihinsel kent haritalarını" oluşturur. Bu mekân, kişinin evinin etkin bir devamı gibi hem sosyal hem de ekonomik anlamda ihtiyaçlarını gidermesini sağlar. Bu nedenle bu mekânlar kentsel yaşam sürecinde enformel etkinliklerin gerçekleşmesine ev sahipliği yapar (Soutworth, 2009, s. 118-119).

Kentin önemli bir ögesini oluşturan meydanlar bir evin misafir salonu gibidir. Misafirlerinin en iyi şekilde ağırlandığı misafir salonu işlevi gören meydanlar hem kentteki bireylerin, hem de yabancı bireylerin kentten yararlanma biçimlerini yansıtır. Kent kimliğini simgeleyen meydanlar kentin sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi yaşantısı hakkında fikir edinmeyi sağlar. Bu nedenle tüm insanların kapsayan kent meydanları kentlerin kimliğinin belirlenmesinde önemli bir rol oynar.

Kent Meydanının Tarihsel Serüveni

Kent meydanlarının tarihsel başlangıcı konusunda Taşçı (2014, s. 112), muhtemel olan ilk şehirdeki insanların bulunduğu noktayı merkez kabul ederek bir biçimlendirme yapmış, merkezin etrafında da değişik biçimde yerleşim yerleri oluşturmuştur. Ona göre böylece bilinçli toplanma veya rastlaşma mekânı olan ilk meydanlar ortaya çıkmıştır. Kent meydanlarının tarihsel serüvenine kısaca baktığımızda;

Antik Çağ Döneminde Meydan: Geçmişten günümüze siyasal, toplumsal, mekânsal ve sanatsal anlayışa göre çeşitli özelliklere sahip çeşitli meydanlar ortaya çıkmıştır. Tarihsel olarak bakıldığında en işlevsel olarak meydanların kullanıldığı kentlerin, Yunan ve Roma kentleri olduğu görülmüştür. Bu kentlerde meydanlar, insanların bir araya gelerek fikir alışverişinde bulunduğu mekânlar olarak kullanılmıştır. Bu meydanlar genellikle mevkisi yüksek olan bir yetkilinin ya da halkı temsil eden sözcünün konuşmasını yapması için kürsünün de olduğu mekânlar olmuştur (Kaftancı, 2000, s. 20).

Yunan kentlerinde meydanlara agora ve akropoller olmak üzere iki farklı biçimde rastlanmaktadır. Akropoller, dini ve askeri faaliyet için kentte yaşayan insanların toplandığı alanlardır. Bu alanlar ticaretin artmasıyla birlikte yerini agoraya bırakmıştır. Yunan kentlerinde tüm fonksiyonların merkezi haline gelen agoralarda toplumun ortak çıkarlarına hizmet edecek kararlar alınır, konsey toplantıları düzenlenirdi. Bu sayede bireylerin özel istekleri kamu sorunlarına, kamusal sorunlar ise bireysel hak ve ödevlere dönüşmeye başlamıştır (Bauman, 2013, s. 18). Yunan kentlerinde agoralar, halkın ürettiği ya da dışarıdan gelen ürünlerin satışı sunulduğu, kent için ticari fonksiyonu önemli olan yerlerdir (Demirci, 2001, s. 7). Yunan kent meydanları olan agoralar genel olarak ticaretin yapıldığı, belli zamanlarda da fikirlerin tartışıldığı, oy kullanıldığı, spor yapıldığı, geçit törenlerinin yapıldığı kamusal mekânlardır.

Roma döneminde kent meydanı forum olarak adlandırılmıştır. Roma kentinde forum, etrafı kamu yapılarıyla çevrilmiş, halkın toplandığı ve toplumsal etkinliklerin gerçekleştiği, siyasal, toplumsal ve ekonomik olarak öne çıkan bir yerdir (Hoşkara, 2014, s. 11). Forumun girişinde herhangi bir kısıtlama olmamasına rağmen kamu işlerinin görüldüğü alanın duvarları eğer insulae varsa yüksek inşa edilir bu şekilde de aşağı tabaka halk dışlanırdı (Connolly ve Dodge, 1998, akt; Yaylı ve Küçük, 2011, s.130-131). Roma döneminde şehrin odak noktası ve kalbi olan forum, senato ve siyasi meclisin toplandığı, ünlü davaların yapıldığı, dini törenlerin gerçekleştiği, kurban ritüelinin olduğu bir yerdir. Kent tarihinin ilk zamanlarında ticaret merkezi olan forum zamanla cenaze törenlerinin gerçekleştiği, gladyatör dövüşlerinin sergilendiği bir mekân olmuştur. Zamanla hukuki ve siyasi işlevi gerilemiş olsa da roma döneminde sembolik bir merkez olmuştur (Aldrete, 2004, s. 47-51). Roma'nın gücünü ve ihtişamını gösteren forumlar, ilk başlarda halkın dışlandığı zamanla kölelerin sahibi ile geldiği, ünlü davaların halka açık olduğu, cenaze töreni ve dini ritüeller gibi toplumsal etkinliklerin gerçekleştiği, alışverişin yapıldığı kamusal bir mekân haline dönüşmüştür.

Forumun agoradan farkı bir araya gelen kalabalığı dört yanı binalarla çevrili dikdörtgen bir alan olmasıdır. Benzer yönü ise siyaset, ekonomi, dini sohbetlerin yer aldığı bir mekân olmasıdır (Sennet, 2011, s. 97). Yunan agoralarında manzara önemli bir husus iken forumlarda anıtsal yapılar ön plandadır. Yunan ve Roma dönemindeki meydanların ortak yönlerinden biri bireylerin yalnızlığını gidermek için ihtiyaç duydukları bir mekân olmasıdır.

Ortaçağ döneminde Meydan: Ortaçağ döneminde kırsal hayat ön plana çıkmış, bu dönemde kentlerin önemi azalmaya başlamış, kentsel yaşam kesintiye uğramıştır. Kentlerde git gide küçülerek ayakta kalmaya çalışan meydanlar, kentteki önemini korumaya devam etmiştir (Kılıçbay, 1993, s. 42-43). Ortaçağ döneminde feodalite diye tanımlanan sistem gelişmiştir. Bu sistemin gereği olarak belirli sınıfsal yapılar

oluşmuştur. Feodal sistemde egemenlik hakkı olan kralın elinden yasama, yürütme ve yargı yetkisi alınıp, feodal beylerin olduğu kurula verilmiştir. Feodalitede kral senyör sıfatıyla hiyerarşik yapının en üstünde yer almaya başlamıştır. Bu dönemde kan bağıyla birbirine bağlı olan güçlü ve kudretli ailelerden gelen kesime soylu sınıfı, din adamlarının oluşturduğu ruhban sınıfı ve köylü kesimin kast edildiği köylü sınıfı olmak üzere üç farklı sınıfsal yapı ortaya çıkmıştır (Erez, 2017). Farklı sınıfsal yapının ortaya çıkması kentte de farklı mekânların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Meydanlara da bu hiyerarşik yapı yansımıştır.

Yukarıda belirtildiği gibi bu dönemde kentlerde üç farklı meydan ortaya çıkmıştır. Bunlar; saray ve idare binalarının yakınındaki veya kentin ileri gelenlerinin bulunduğu meydanlar, etrafı dükkânlarla çevrili orta alanda açık satış alanlarının olduğu çeşme ve idare binalarının bulunduğu pazar yerleri olarak geçen meydanlar (Aykılıç, 2015, s. 15), diğeri ise daha mütevazı ve düzensiz olan, kendiliğinden biçimlenen, kilisenin yanında olmaya başlayan meydanlardır. Bu meydanlar hem dünya hem de dini işlerin görüldüğü bir alan haline dönüşmüştür (Aslan, 2006, s. 47). Ortaçağ meydanlarında mekânı bölücü, anıtsal düzeyde kullanılmayan çeşmeler, merdivenler, kaskatlar, küçük anıtlar vardır. Bu meydanlar günümüzde de varlığını korumakta, pazar yeri olarak kullanılmaktadır. Meydanların etrafında yer alan dükkânlar ise meydanın ticari fonksiyonunu halen devam ettirmektedir (Taşçı, 2014, s. 124-125).

Ortaçağ döneminde meydanların işlevinin ve biçiminin farklılık kazandığı görülmektedir. Meydanların çeşitlilik kazanması daha çok kullanışlı olmasını sağlamıştır. Bu dönemde meydanlarda değişiklik olması kültürel çeşitliliğin arttığını, insanların ihtiyaç ve isteklerinin değiştiğini, sınıfsal farklılıkların daha çok görünür hale geldiğini göstermektedir.

Rönesans Döneminde Meydan: Rönesans hareketleri kent mekânı olan meydanların da değişim ve dönüşümüne sebep olmuştur. Bu dönemde yaygın olan insanın kendi kaderini değiştirebileceği düşüncesi sanata da yansımıştır (Çınar, 2005: 116). Taşçıya göre Rönesans dönemindeki meydanlar, geometrik biçimlidir. Bu dönemde biçimsel gösteriş ön planda olmuş, bu durum meydanlara da yansımıştır. Meydanlar etrafında saray ve bazilika gibi aşırı süslü binalarla çevrilmeye başlanmıştır. Ayrıca meydanlar işlevlerini git gide kaybetmeye başlamış ve sahne dekoruna dönüşmüştür. Rönesans döneminde de meydanlar kralın askeri gücünün gösteri alanı olmaya devam etmiş ayrıca toplumsal hareketlerin merkezi olmuştur. Rönesans döneminde suç işleyen kişilerin idam cezalarının gerçekleştirildiği bu alanlar, kutlama mekânı işlevine de sahip olmuştur (Taşçı, 2014, s. 158).

Rönesans döneminde meydanlar daha çok toplumun gereksinimlerinden ziyade estetik yönü baskın hale gelmiştir. Ortaçağ dönemindeki meydanlara göre daha çok gösteriş vardır. Meydanın işlevinden ziyade mimari yönünde önemli değişikliklerin yaşandığı bu dönemde, meydanların yansıttığı biçim simgesel bir hale dönüşmüştür. İktidarın gücünü göstermeye devam eden bu mekânlar, Rönesans da aynı rolünü sürdürmüştür.

Barok Döneminde Meydan: 17. yüzyılda gerçekleşen Barok akımında kent merkezindeki parklar, bahçeler ve büyük meydanlar düzenlenmiş, güzellik önem kazanmıştır. Bu dönemde Rönesans dönemiyle mukayese edildiğinde daha gösterişli meydanlar yapılmıştır. Bu meydanlar halktan ziyade seçkin sınıfa hitap etmiş, saray avlusunun bir uzantısı olarak şekillenmiştir. Barok bahçeleri soyluların memnun olduğu, halkın ise rahatsız olmaya başladığı bir durum haline dönüşmüştür. (Aykılıç, 2015, s. 21). Bu dönemdeki yapılar diğer dönemlere göre daha gösterişli ve görkemlidir. İşlevinden ziyade görüntüleriyle cazip hale gelen bu meydanlar, sınıfsal ayrımın yoğun olduğu bir dönemin ürünüdür.

Sanayi Devriminde ve Sonrasında Meydan: Sanayi Devrimi ile birlikte Avrupa'daki kentlerin yapıları değişmeye başlamıştır. Bu dönemde fabrikalar, demiryolları ve bakımsız yollar artmıştır. İşçi sınıfının ortaya çıktığı bu dönemde kentlerde sanayi ve ticari faaliyetlerin önemi artarken, dini ve idari faaliyetler azalmaya başlamıştır. Bu değişim mekân yapılarını etkilemeye başlamış, kentte yollar genişlemiş, konut ve işyerleri arasında kesin bir ayırım olmaya başlamış ve yapılar yükselmiştir (Aslanoğlu, 2000, s. 43). Sanayi dönemini diğer dönemlerden ayıran temel nokta teknolojik gelişmelerin artması, bu gelişme ile birlikte de mekânsal yapıların değişmesidir. Bu dönem ve sonrasında işçi sınıfının sesini duyurmak için kullandığı mekânlardan biri haline gelen meydanlar, işlevsel olarak artış göstermeye başlamıştır.

Sanayi devrimi sonrasında meydanlar, sosyal ve siyasal olayların gerçekleştiği bir alan haline gelmiştir. Meydanlar bu nedenle toplumu içine alacak şekilde genişlemiştir. Habermas'a göre barok döneminin tam tersi bir durum söz konusudur. O dönemdeki meydanlar, herkese ait olmayan meydanlar iken sanayi devrimi sonrası meydanlar kentsel açık mekânlar olarak herkesin ulaştığı, demokratik sahneler haline dönüşmüştür (Zengel, 2007, s. 40). Sanayi devrimi sonrası meydanlar Habermas'ında belirttiği gibi büyük bir evrim geçirmiştir. Bireylerin sosyalleşmesini sağlayan, sesini duyurmaya çalıştığı bir mekân haline gelmiştir.

Amerikan şehirlerinde meydan, biçimsel olarak mekânsal bir bütünlüğün olmadığı, geniş caddelerin kesiştiği noktalarda dikdörtgen şeklinde simetrik açık alan veya büyük parklar olarak düzenlenmiştir. Bu meydanların işlevine baktığımızda; ulaşım noktalarının ortasında yer aldığı görülmüştür. Bu meydanlar Avrupa meydanlarına göre daha işlevseldir. Avrupa meydanlarına göre kiliseden uzak şekilde konumlandırılmıştır. *Çin-Hint şehir geleneğinde meydanlar*, incelendiğinde biçimsel olarak tanımlanan bir şeklinin olmadığı, gösterişe önem verildiği görülmüştür. Bu meydanlarda Çin devlet otoritesinin varlığı her zaman hissedilmiştir. Halkın Çin devlet otoritesini kabul ettiği mekânlar olan meydanlar, Hint şehirde pazaryeri konumundadır (Taşçı, 2014, s. 158). Meydanlar batı ve doğu toplumlarında farklı işlevlere sahiptir. Avrupa'daki meydanlar incelendiğinde genellikle biçimsel olarak benzer olduğu, işlevlerinin toplumdaki topluma değiştiği görülmektedir. Meydanlar tek bir kalıpla açıklanamayacak kadar farklılık gösterebilmektedir.

Kent Meydanının Türleri ve İşlevleri

Meydanlar, işlevine ve biçimine göre iki ana grup içinde sınıflandırılmıştır. Meydanların (Gökgür, 2008, s. 90), biçimine göre sınıflandırmada en kapsamlı teori Paul Zucker ve Camillo Sitte tarafından ortaya konulduğu için bu iki düşünürün sınıflandırmasına yer verilmiştir. Zucker meydanlar üzerinde yaptığı incelemelerde beş model sunar. Bunlar;

- Mekânın sınırlarının belli olduğu **kapalı meydan**: Bu meydan türü tamamen binalarla çevrilmiş, içe dönük meydanlardır. Sosyal hayatın ortak kullanımına açık bu meydanların Avrupa şehirlerinde birçok örneği vardır. Meydan, bağımsız bir kentsel form olma özelliğindedir. Bu meydan türüne en güzel örnekler İtalya şehirlerinde bulunmaktadır. Roma'daki piazza Navona, Floransa'daki Piazza Del La Signoria, Venedik'teki Piazza San Marco, buna en iyi örnektir.

- Mekânın ana binaya yönlendirildiği dominant (**baskın**) meydan: Devlet gücünü kabul ettirebilmek için meydana diğer devletin merkezi ve yerel teşkilatın bulunduğu binaları hâkim hale getirip, meydan yönlendirme mekânı olarak kullanılmıştır. Bu meydana en iyi örnek Vatikan'daki St. Pietro meydanıdır (Taşçı, 2014, s. 180-183).

• Mekânın bir merkez tarafından çevrildiği merkezi (**çekirdek**) **meydan**: Bu meydana hâkim bina meydanın kenarında ve onun yönlendirme yönünün hedefi değil, meydanın ortasında yer almaktadır. Bu tür meydanların özelliği tam merkezde olması ve mekânın onun etrafında biçimlenmesidir (Mesutoğlu, 2001, s. 61). Bu meydana en iyi örnek Roma'da yer alan Piazza del Campidaogliodur.

• Alanların ayrı ayrı daha büyük bir kompozisyonu tamamladığı **grup meydan**: Bu meydanlar cadde ve sokaklarla birbirine bağlanır ve iç içe giren karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu alanlar hem benzeri işlevlerin hem de farklı işlevlerin yapıldığı yerlerdir.

• Mekânın herhangi bir sınırın olmadığı, sınırsız kaldığı **amorf (serbest) meydanlar**: Mekânın tam anlamıyla biçiminin olmadığı mekânlardır. Bu meydan türüne Taşçı, Selçuklulardaki Gökmeidanını örnek vermiştir. Bu meydan, çeşitli spor ve kültürel etkinlikleri gerçekleştirmek için şehrin dışında yer alır. Cumhuriyet Türkiye'sinde de yer alan meydanlar biçim yönünden bu meydana örneklerdir (Taşçı, 2014, s. 183-185).

Camillo Sitte, kentsel mekânlar ve bunun yanı sıra özellikle meydanlar üzerinde Ortaçağ Avrupa kentleri ve İtalya üzerinden kapsamlı çalışmalar yapmıştır. Sitte meydanları Zucker'den farklı olarak konumlanış biçimlerine göre iki biçimde ele almıştır. Bunlar; derin ve enli meydanlardır. Derin meydan, genellikle anıtsal özellikleri olan binaların mimari değerini ve oranlarını yansıtmak üzere oluşturulan derinlik taşıyan meydanlardır. Örneğin kilise önündeki meydanlar buna örnektir. Enli meydan ise göreceli olarak uzun ve olacak bir binanın önünde baskın bir mimariyi yansıtan meydan biçimidir (Hoşkara, 2014, s. 12). Sitte meydanının çevrili olmasının en önemli koşullardan biri olduğunu belirtmiştir. Sitte meydanının bu iki türden hangisinin geniş mi yoksa derin mi olduğunu belirleyen ölçütü "genellikle gözlemci bütün plana hükmeden büyük bir binanın karşısında durduğu zaman belli olur" sözleriyle açıklamıştır (Sitte; aktaran İnceoğlu ve Aytuğ, 2009, s. 136).

Meydanların biçimlerine göre sınıflandırılmasında genel olarak kentin neresinde konumlandığına, sınırlı olup olmamasına, yanında bulunan binaların yapısına, sosyal hayattaki yeri ve önemine bakılarak yorumlandığı görülmüştür. İşlevsel açıdan meydan türlerine baktığımızda;

• **Çok fonksiyonlu merkezi kent meydanları**, bu meydanlarda zamanla toplumsal ve ticari ilişkiler meydanın kullanım amacını arttırdığı için çok amaçlı bir şekilde kullanımını sağlar. Bu meydana en iyi örnek Taksim Meydanı verilebilir (Taşçı, 2014, s. 187).

• **Pazar kurulan meydanlar**, bu meydan türü pazar kurulan, ticari amaçlı kullanılan yerlerdir (Taşçı, 2014, s. 188).

• **Röprezentatif (gösteriş) meydanlar**, bu tür ise görselliğin meydana anlam kazandırdığı ve gösterişin diğer özelliklerinden daha çok baskın hale geldiği yerlerdir (Taşçı, 2014, s. 189).

• **Dini yapıların bulunduğu meydanlar**, bu meydan ise dini yapıların önünde bir toplanma ve sonra da ait oldukları yapıya doğru yönlendirme görevi üstlenen yerlerdir. Avrupa kentlerinde örnekleri fazladır. Bu türün en güzel örneği St. Peter' Meydanıdır. Toplanma noktası olması için oval olarak biçimlenen bu meydan, toplanan kalabalığı kiliseye yönlendirmektedir (Taşçı, 2014, s. 189-190). Türkiye'de bu meydana örnek olarak Sultanahmet Meydanı verilebilir.

• **İstasyon meydanları**, bu meydanlar buhar makinesinin icadıyla birlikte demiryolu ulaşımının kullanılmaya başlamasıyla demiryolu istasyonu olarak ortaya çıkmıştır. Demiryolu istasyonunun bulunduğu bu yerler istasyon meydanı olarak adlandırılmıştır. Bu meydanlar şehre ilk gelen kişilerde ilk izlenimi oluşturması nedeniyle

önemli yerlerdir. Bu meydanlar yolcuların beklediği, karşılaştığı, karşılama yaptığı, ulaşımın sağlandığı yerlerdir.

• **İskele meydanları**, bu meydan ise deniz ulaşımının sağlandığı yerlerde orta çıkmış, bir buluşma noktası özelliği taşıyan, yolcuların beklediği, karşıladığı ve karşılandığı, denizi izlemek için kullandığı alanlardır (Korkmaz,2007, s. 15).

• **Gösteri alanı olan meydanlar**, şehir hayatının sahnesi özelliği taşıyan bu meydanlar, şehrin kültürel, tarihi, sosyolojik ve benzeri değerlerin sergilendiği alanlar olduğu için önemli alanlardır. Bu alanlarda protesto, eylem, toplumsal ayaklanma ve kutlamalar yapılmaktadır. Her türlü gösteri eyleminin yapıldığı alanlardır (Taşçı, 2014, s. 189).

• **Sanatsal ve kültürel ağırlıklı olan meydanlar**, insanların sanatsal ve kültürel değeri olan objeleri ziyarete geldiği yerlerdir. Bu yerler kentin kültürel birikiminin sergilendiği, geçmişini yansıttığı alanlardır. Her yıl Uluslararası Venedik Karnavalının yapıldığı Piazza del Popolo Meydanı bu meydana örnektir (Taşçı, 2014, s. 193).

• **Toplanma mekânları olan meydanlar**, bu meydanlar birbirinden farklı olan kişileri bir araya toplamak için düzenlenmiş yerlerdir. Cansever'e göre kişiler her ne kadar kendi gayesine yönelmiş olsa bile bu kişilerin bir araya gelmesi toplum hayatının doğuşunu sağlamaktadır. Toplanmak, ortak konuları tartışıp, çözüm önerileri sunmak için gerekli bir ihtiyaçtır. Alınan kararlar ile kişiler topluca hareket eder. Bu açıdan meydanlar şehrin çekirdeğini oluşturan, hayatımız için kaçınılmaz bir çerçeveyi oluşturan yerlerdir (Cansever, 1994, s. 138).

Yukarıda da görüldüğü gibi meydanların farklı kullanım amaçları vardır. Örneğin Antalya ilinde yapılan bir çalışmada Cumhuriyet Meydanı kullanım amaçları sıralamasında birinci amaç olarak zorunlu geçiş yapmak, ikinci amacın manzara izlemek, üçüncü amacın insanlarla buluşmak, dördüncü amacın su gösterilerini izlemek ve insanlarla buluşmak, beşinci amacın ise güneşlenmek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Şavklı ve Yılmaz, 2013, s. 140). Meydan, insanların birbirine karıştığı, yetişkinlerin havadisler aldığı ve dedikodu yaptığı, çocuklar için ise bir oyun alanıdır (Kutlu, 1980, s. 16).

Alver'in de ifade ettiği gibi teknoloji ile birlikte verimlilik arttığı için boş zaman etkinliği arayışı ortaya çıkmıştır. Kapitalizmin üretiminden ziyade tüketim, tüketici ve tüketimin üretim üzerinde yoğunlaşmasını sağlamıştır. Kapitalizmi yeni bir av sahası olarak boş zamanı görmektedir. Kapitalizm ile birlikte sadece biyolojik ihtiyaçlar değil sosyal ve psikolojik ihtiyaçlar da giderilmeye başlanmıştır. Bu etkenler insanların beslenme, tüketim ve eğlence ihtiyacını karşılamaya yönelik yeni mekânlar ortaya çıkarmıştır (Alver, 2012, s. 616). Kapitalizm hem yeni mekânlar ortaya çıkarmış hem de mekânların kullanım amacını değiştirmiştir.

Genel olarak değerlendirdiğimizde; meydanlar hem yapısı hem de işlevi açısından farklılaşmaktadır. Burada meydanların yapısını ve işlevlerini tarihsel olarak değiştiren ve dönüştüren ise insan unsurunun içinde yer aldığı toplumsal ilişkiler ve bu ilişkileri düzenleyen toplumsal ihtiyaçlar ve değerlerdir.

Türk Tarihinde Kent Meydanı

Meydanlar incelendiğinde Yunanlıların agorasından, Romalıların forumundan bu yana Akdeniz kent yaşamının bir ögesi haline gelmiştir. Hemşerilerin bir araya geldiği bu mekânda kitle gösterileri olmakta ve önemli kararlar alınmaktadır. Meydanların batı kentlerinde pazar yeri olarak kullanılması pek azdır. Bu meydanların yanında dinsel ve kamusal yapılar yer almaktadır. Müslüman kentlerine bakıldığında insanların toplandığı

yer olan cami avlusundan başka her hangi bir mekân olmadığı görülmüştür (Braudel, akt; Aslanoğlu, 2000, s. 197-198). Osmanlı döneminde de meydanın pek fazla olmadığı, olan meydanlarında batı kentlerinde görülen işlevlerin olmadığı belirtilmiştir. Meydanlar, Osmanlıda genellikle ok meydanı, at meydanı gibi sportif faaliyet alanı olarak kullanılmıştır (Aslanoğlu, 2000, s. 197-198).

Osmanlı şehirlerinde meydanların batıdaki şehirlere göre az olmasının bir diğer nedeni ise meydanın işlevini gören mekânların kentin her tarafına parçalar halinde dağılmış olmasıdır. Kılıçbay' a göre çarşı, pazar ve bedesten gibi mekânların aslında esnafın bir arada olduğu mekânlar olduğunu fakat batı meydanlarındaki gibi iç içe olmadığını belirtmiştir (Ökten, 2008, s. 383).

Kılıçbay kenti meydan olarak ele almasının nedeni de tam olarak budur. Meydanın işlevi kentin her mekânına yayılmış olduğu için kenti meydan olarak görmektedir. Osmanlı devletinde meydanın pek fazla olmamasının, olsa bile batı devletlerinde olduğu gibi gösterişli olmamasının bir diğer nedeni ise dini yapısıdır. İslam dininde caminin olması ve caminin avlusunun geniş olması meydana olan birçok işlevi sağlamaktadır. Ayrıca İslam dinin mütevazılığı benimsemesinin, gösterişten uzak tutmasının etkisi de kentteki mekân yapılarına yansımıştır. Batının örnek alındığı dönemlerde ise farklılıklar söz konusu olmuştur.

Osmanlıda batılılaşma hareketlerinden etkilenmiş, bu etkilenme kent meydanlarının değişime uğramasını sağlamıştır. Bazı devletlerden miras kalan yapılar varlığını devam ettirmiştir. Örneğin Roma İmparatorluğundan kalan Sultanahmet meydanının ismi değişse de Osmanlı döneminde de kullanılmıştır. Özellikle padişahın camiye geçişinde tören alanı olmuştur. Batı toplumlarında olduğu gibi Osmanlıda da meydanlar idam cezasının verildiği yer olarak kullanılmıştır (Bilgihan, 2006, s. 79-80). Osmanlı döneminden beri ve daha öncesi kurulmuş olan meydanların hala varlığını korumuş olmasının nedeni, bir kent için önemli olmasından kaynaklanmaktadır. Meydanlar bazı işlevini korur iken bazılarını zamanla kaybetmiştir. Örneğin; günümüzde bazı toplumlar hariç seyirlik unsur haline gelen idam cezalarının verildiği bir yer olma işlevini yitirmiştir.

Cumhuriyetle birlikte oluşmaya başlayan değişiklikler kent yapısını da etkilemiştir. Osmanlı ve Selçuklu döneminde pek önemli olmayan meydanlar, Cumhuriyet döneminde önem kazanmıştır. Cumhuriyet döneminden önce buluşma yeri olarak cami ve benzeri yerlerin yerini almaktan çıkmış karşılaşma mekânı olmaya başlamıştır. Batı'daki örneklerinden farklı olarak cadde ve sokakların kesiştiği, şehir dokusu içinde parklar ve caddeleri olan yerler olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde çok partili hayata geçişle birlikte çeşitli toplumsal örgütlerin ortaya çıkması meydanın önemini arttırmıştır. Yerel yöneticilerin batıdaki meydanları görmesinin de meydanlardaki değişikliklerde etkisi olmuştur. Bu dönemde meydanlar adeta şehrin kalbi, şehir hayatının sahnesi olarak karşımıza çıkmıştır (Taşçı, 2014, s. 156).

Meydanların daha görünür, açık, işlevsel olarak kullanılmaya başladığı bu dönem Türkiye için önemlidir. Cumhuriyet döneminde ve sonrasında meydanlar kentin kimliğini, imajını, siyasi yapısını yansıtmaya başlamıştır. Türkiye'de, 1983'te yönetim tarzında ortaya konan liberal politikalar ve dış politikada uluslararası camiada yer alma çabaları, yerel yöneticilerin Avrupa ve batı dünyasındaki meydanları incelemelerini sağlamış, diğer meydanları görmeleri meydan konusunu gündeme getirmiştir (Taşçı, 2014, s. 156-157). Meydana yönelik çeşitli uygulamalar o dönemde başlamış ve hala yapılmaya devam etmektedir.

Türkiye'deki Kent Meydanları

Mekân, insana dair pek çok faaliyetin gerçekleştiği bir yer olduğu için hem bireysel hem de toplumsal açıdan merkezi bir öneme sahiptir. Mekân ve insan arasındaki ilişki karşılıklı bir etkileşim biçiminde gerçekleşir. Zira insan müdahalesiyle tarih boyunca değişim ve dönüşüm geçiren mekânlar, sahip oldukları işlevler ve kazandıkları kimliklerle insanlar üzerinde etki gücüne sahiptir. Bu açıdan kent mekânlarının sahip oldukları maddi ve manevi birikim bireye ve topluma yansır. Kent mekânlarının çok boyutlu yapısı kültür, kimlik, toplumsal ve bireysel hikâyeler ve bakış açıları üretme kapasitesine sahiptir. İnsanı ve toplumu anlamada referans olan kaynaklardan biri olan mekân bu açıdan önemlidir (Karakaş, 2019, s. 20).

Bireyler tarafından yaygın olarak kullanılan kamusal bir mekân olan meydanlar, Karakaş'ın da ifade ettiği gibi insanı ve toplumu anlamada önemli bir referans kaynaktır. Bireylerin kente aidiyet duymasını sağlayan, kentin önemli bir sembolü olarak pek çok açıdan kilit rol oynayan ve kentin tüm özelliklerini yansıtan kent meydanları kent için önemlidir.

Meydanlar, geçmişten günümüze kadar hem dünyada hem de Türkiye'de tarihsel olaylara ev sahipliği yapmış, içinde yer aldığı kentlerin sembolü haline gelmiştir. Ülkemizde tarihsel ve toplumsal açıdan önemli birer sembol haline gelmiş pek çok meydan vardır. Bu bölümde Türkiye'nin üç büyük kentinde yer alan üç kent meydanı incelenecektir. Bu meydanlar; İstanbul ilinde Taksim Meydanı, Ankara ilinde 15 Temmuz Kızılay Milli İrade Meydanı (Kızılay Meydanı) ve İzmir'de Gündoğdu Meydanı'dır. Bu meydanların seçilmesinin nedeni, Türkiye'de önemli tarihsel olaylara ev sahipliği yapmış olması ve günümüzde de hala işlevini koruyor olmalarıdır. Ayrıca ele alınan meydanlar, kentte yaşayan kişilerin yaşamında önemli rol almış, toplumsal hafızalarında yer edinmiş ve kentin sembolü olan yerlerdir.

1. Taksim Meydanı

Tarihi çok eskiye dayanan Taksim Meydanı, konum itibariyle Sıraselviler Caddesi, İstiklal Caddesi, Cumhuriyet Caddesi, Gümüşsuyu Caddesi ve Tarlabası Bulvarı'nın kesişim noktasında bulunması ve İstiklal Caddesi gibi bir alana bağlanmasından dolayı gece-gündüz kullanıma açık bir mekândır. Bu mekân, Cumhuriyet dönemine kadar boş alan olma özelliğindedir, Cumhuriyetle birlikte çok çeşitli olaylara sahne olan bir alan haline gelmiştir. Bu alanda ayaklanmalar yaşanmış, kutlamalar gerçekleşmiştir. Taksim Meydanı Taksim Kışlası'nın yıkılmasından sonra fiziksel olarak kışlaya ait olan alanın da dâhil olmasıyla genişlemiştir. Dolmabahçe'ye uzanan yeşil alanın başlangıç noktasında olmasından dolayı da önemi artmıştır (Yıldız, 2007, s. 96-97). Taksim Meydanı konumu itibariyle İstanbul'da herkes tarafından bilinen, geçmişte olan, işlevi zamanla artan ve kent için önemi oldukça yüksek olan bir alandır.

Taşçı Taksim Meydanını, meydan ve kentsel kimlik açısından Türkiye'de ilk akla gelen meydanlardan biri olduğunu ifade eder. Ona göre Taksim Meydanı, İstanbul için aleniyetin bir simgesi haline gelmiş bir alandır. Bu açıdan birçok tartışmanın başrolünde yer alır. Taşçı bir olayın herkes tarafından bilinmesi için "*Taksim Meydanı'nda*" ve "*Taksim Meydanında kendimi asarım*" ifadelerinin dilimize bir deyim gibi yerleşmeye başladığına dikkat çekmiştir. Taksim Meydanı ülkemizde birçok tarihi olayın gerçekleştiği bir mekân olmuştur. Bu meydanda gerçekleşen olaylarda en göze çarpanı, 1 Mayıs 1977 tarihinde 34 kişinin öldürüldüğü, tarihe kanlı pazar olarak geçmiş bir günün sahnesi olmasıdır. Bu tarihten sonra her 1 Mayıs'ta sendikaların eylem yapmak için toplanmayı tercih ettiği bir alan haline gelmiştir (Taşçı, 2014, s. 222). Taksim meydanı Taşçı'nın da belirttiği gibi

yaşanan siyasi olaylarla siyasi bir kimlik kazanmış, adeta şehrin simgesel bir mekânı haline gelmiştir.

(Kaynak: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/09/Taksim_Square.jpg)

Şekil 1. Taksim Meydanı

Taksim Meydanı, Türkiye İşçi Partisinin 1965 yılında gerçekleştirdiği ilk kitlesel mitinge ev sahipliği yapmış, 1970 yıllarında ise Beyazıt Meydanından sonra öğrenci ve gençlik olaylarının ikinci merkezi olmuştur. Taksim meydanının bu bellek yükü 1970'lerle daha da yoğunlaşmış, 1 Mayıs 1977'de yaşanan olaylar gibi birçok miting yapıldığı gösteri mekânı olmuştur. Gezi Parkı Olaylarına da ev sahipliği yapan bu mekân simge mekân haline dönüşmüştür (Fırat ve Erdal, 2017, s. 25-26). 1977 yılında yaşanan "Kanlı 1 Mayıs", 2013 yılında gerçekleşen Gezi Parkı Olayı Taksim meydanının gösterilerin, yürüyüşlerin ve törenlerin olduğu, kentsel bellek mekânı olduğunu ve hala varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. 1 Mayıs mitinglerinin bu meydanda kutlanıp kutlanmayacağı da son yıllarda tartışma konusu olmuştur (Erkan, 2019, s. 43). Taksim meydanı toplumsal ve siyasal birçok olayın gerçekleştiği, toplumsal hareketlerde ilk akla gelen meydanlardan biri olma özelliğini günümüzde de korumaktadır.

Meydanlar görmezden gelinen pek çok sorunu görünür kılmamanın en etkili araçlarından biridir. İspanyada 15-M hareketi olarak adlandırılan toplumsal hareket emsal teşkil eder. Zira bu hareketi medya görmezden gelmiştir. Fakat Castells 'in de belirttiği gibi İspanya'da meydanların dolup taşması ile medya bunu açıklamak durumunda kalmıştır (Castells, 2013, s. 114). Taksim Meydanı ve birçok meydanın dolup taşması görünürlüğü arttırmakta ve meydanlar etki gücü yüksek kamusal mekânlara dönüşmektedir. Kamusal mekânlar genellikle toplumsal hareketlerde işgal edilen mekânlar haline dönüşmektedir. Castells genel olarak mekânların yüz yüze etkileşimi sağladığı, deneyimlerin gerçekleştiği, tehlikenin ve zorlukların paylaşıldığı, her koşulda bir arada durmayı sağladığı ve gündelik hayatta zorluklara dayanmayı mümkün kılması açısından önemli olduğuna dikkat çekmektedir.

Taksim Meydanı bulunduğu konum itibarıyla toplumdaki bireylerin gündelik hayatta da farklı işlevler için kullandığı bir mekândır. Taksim meydanı kuşkusuz toplumun kamuyu ilgilendiren konularda tartışma yapmak için aradığı bir alandır. Bu açık alanlarda farklı görüşlerden pek çok kişi veya gruplar bir araya gelmektedir. Kentlilerin bir araya geldiği bu mekânda olumlu ve olumsuz pek çok konu, eleştiri bireysel veya topluluk halinde bu alanda duyurulmaktadır. Bu alan gibi diğer birçok meydan, farklı olayların simgesi haline gelmiş hatta çoğu zaman gösteri mekânına dönüşmüştür.

2. 15 Temmuz Kızılay Milli İrade Meydanı (Kızılay Meydanı)

Kızılay Meydanı konumu itibariyle Cebeci-Maltepe, Sıhhiye- Çankaya trafik aksın keşiştiği önemli bir noktada bulunmaktadır. Ayrıca konumsal bir ayrıcalığı da 1960'dan sonra örgütlenen toplumsal muhalefetin önemli odak noktaları olan politik ve simgesel mekânların keşişiminde yer almasıdır. Cebeci - Maltepe aksı üzerinde Harp Okulu ve Anıtkabir, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi, Hacettepe Tıp Fakültesi; Sıhhiye - Çankaya aksında da Meclis, kamusal binalar, bakanlıklar ve Çankaya Köşkü Dil - Tarih -Coğrafya Fakültesi, Zafer Meydanı gibi önemli odak noktalar yer almaktadır. Kızılay Meydanının politik simgeselliğinin temelinde 1960'ın Nisan ve Mayıs aylarında gerçekleşen Demokrat Parti karşıtı olaylar yatmaktadır (İlkay, 2008, s. 8-9). Politik mücadelenin gerçekleştiği bir mekân olan Kızılay Meydanı, toplumsal muhalefetin sahnesi olmaktan çıkarmak için düzenlemeler ve yasal yaptırımlar yapılmıştır. Bu yıllarda yasal düzenlemelerle gösterilere kapatılan Kızılay Meydanı simgesel bir "politik bir sahne" olma özelliğini taşımıştır. Yerel yönetimin düzenlemesiyle 1980 sonrası bir kavşak olarak kullanılmaya başlandığı gözlenmiştir (İlkay, 2007). Konumu itibariyle çoğu yerin keşişim noktasının olması Kızılay Meydanı'nı pek çok açıdan işlevsel hale getirmiştir.

Kızılay Meydanı, orta gelirli için ticari bir merkez olmuş ve bankaların yaygınlaşmasıyla finansal bir merkez özelliğini sürdürmüştür. Ancak kamu kurumlarının zamanla merkez dışına taşınmasıyla bürokratik ve merkez özelliğini kaybetmeye başlamıştır. Günümüzde Kızılay Meydanı, kentte bulunan insanlar tarafından bazı özel günlerin kutlandığı bir alan haline gelmiştir. Bu günlerde taşıt trafiği kesilerek çeşitli kutlamalar yapılmaktadır. Bu durumun olmasının iki nedeni vardır. Birincisi kentte insanların toplanacağı alan sayısının az olması, ikincisi ise insanların bir araya gelme isteğinin olmasıdır. Kızılay Meydanı 1960'lardan başlayarak bugüne denk birçok işlevi yerine getiren, politik toplantıların ve mitinglerin yapıldığı tek bir alan durumunda olmuştur. Günümüzde ise yasal olmayan birçok gösteriye, politik buluşmalara tanıklık etmeye, imza kampanyalarına ev sahipliği yapmaya devam etmektedir (Bayraktar, 2013, s. 30-31).

(Kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/kizilay-meydaninin-ismi-degisti/625072>)

Şekil 2. 15 Temmuz Kızılay Milli İrade Meydanı

Kızılay Meydanı'nın ismi 15 Temmuz'daki askeri darbe girişiminin ardından Ankara Belediyesi Meclis Kararı ile 15 Temmuz Kızılay Milli İrade Meydanı olarak değişmiştir. Yapılan bu değişikliğin en önemli nedeni, bu günün ülkenin tarihi açısından önemli bir gün olarak hatırlanmak istenmesidir. 15 Temmuz gecesi, halk askerleri durdurmak için sokaklara çıkmıştır. Halkın demokrasiye sahip çıktığı bu olayla birlikte Kızılay Meydanı sembolik bir anlam kazanmıştır (Turan ve Ercoşkun, 2017, s. 61-62).

Ulutaş'a göre küreselleşme süreci kentleri ve meydanları benzeştirmiş olsa bile tarihe tanıklık etmiş bazı meydanların kendi kimliğini muhafaza etmeye devam ettiğini ifade etmiştir. Ona göre önemli olaylara, dönüşümlere, devrimlere şahitlik etmiş meydanlar, kentin ana omurgasını oluşturan mekânlardır. Ulutaş, Türkiye'de Beyazıt ve Taksim meydanlarının tarihsel süreçte birçok olaya şahitlik ettiklerini, toplumu değiştirmeye yönelik birçok düşüncenin bu meydanlarda bedene kavuştuğunu ifade etmiştir. Meydanlar ona göre kent halkına, yaşanan değişim ve dönüşümlerin kabul ettirilmeye çalışıldığı, halka telkin ve ödüllendirme yâda cezalandırılma gibi pratiklerin yansıtıldığı yerdir. Bu açıdan meydanlar, kamusal mekân olmanın ötesinde bir takım simgelerin yansıtıldığı ve sembollerle bir imgeye dönüşen alanlardır (Ulutaş, 2019, s. 142). Ankara'da yer alan 15 Temmuz Kızılay Milli İrade Meydanı da yaşanan bir takım olaylarla kenttekilerin hafızasına yerleşmiş, sembolik bir alan haline dönüşmüştür. Ankara'da yer alan bu meydan simgesel bir alandır.

3. Gündoğdu Meydanı

İzmir'in önemli bir meydanı olan Gündoğdu Meydanı, 1860'lı yıllardan beri kentin prestijli bir noktası haline gelmiştir. Günümüzde de halen kültürel faaliyetlerin yoğunlaştığı ve birçok organizasyonun düzenlendiği bir ulaşım noktası olarak kullanılmaktadır. Alanın yanında birçok otel, banka, tiyatro, büro, dükkân gibi konutlar yapılmaya başlamıştır. Güzel manzara anlamına gelen "Belvü" denilen bu meydana, günümüzde "Gündoğdu Meydanı" denilmektedir. Gündoğdu meydanı konumu itibarıyla İzmir'de diğer meydanlara göre daha çok tercih edilen bir mekândır. Ülke gündeminde ulusal düzeyde gerçekleşen olaylara sahne olduğu için dikkat çeken bir meydan olmuştur. Birçok kutlamaya ve eyleme (1 Mayıs ve Nevruz kutlamaları, Cumhuriyet ve Andımız mitingi ve yakın dönemde gerçekleşen Gezi Parkı Olayları vb.) ev sahipliği yapmıştır (Erin vd. 2017, s. 131-133).

(Kaynak: <https://m.star.com.tr/foto-galeri/star-galeri-707633/>)

Şekil 3. Gündoğdu Meydanı

Bu meydan deniz ile bağlantısının olması, manzarasının gösterişli olması, alan olarak geniş olması, hem sahil güvenliğinin hem de karasal güvenliğin olması, yakın çevresinde farklı işlevler için kullanılan konutların olması, simgesel olarak tam bir anlamının olmaması, birçok işlevin gerçekleştiği mekân olması gibi nedenlerle kentteki tüm insanların tercih ettiği çok amaçlı bir meydandır. Bu meydan her türlü eylem için kullanılmakta, farklı parti ve kuruluşların bir araya geldiği bir mekândır. İzmir kenti için önemli bir mekân haline gelmiş olan bu meydan, ticari, siyasi ve kültürel olarak birçok faaliyetin gerçekleştiği bir alandır.

Sonuç

Meydanlar sosyal bir varlık olan insanın diğer kişilerle etkileşime geçtiği, sosyalleştiği alanlardır. Bu alanlar, yaş, cinsiyet, ekonomik statü, meslek, kimlik, din ve daha pek çok açıdan farklı olan birey ya da grupların bir araya geldiği yerlerdir. Kısacası meydanlar, farklılıkların vücut bulabildiği mekânlardır. Meydandaki insanların yüzleri, kimlikleri, giyiniş tarzları, yemek seçimleri ve nasıl yedikleri, ellerinde bulunan araç ve gereçler, okudukları gazete, kitap ve dergiler, oynadıkları oyunlar, katıldıkları yarışmalar, yer aldıkları mitingler ve yürüyüşler kente yabancı gibi bakan sosyologlara ve diğer gözlemcilere kent hakkında bilgi verir. Meydanlar kentin aynasıdır. Bu açıdan meydanlar kentin tüm özelliklerini yansıtan vitrinsel mekânlardır. Zira sadece kentlerin meydanları bile ele alınarak kentler hakkında fikir edinebiliriz.

Genel olarak değerlendirdiğimizde; meydanlar tarih boyunca dönemin koşullarına göre değişmiştir. Meydanlar biçimsel ve işlevsel olarak hem toplumdan topluma hem de kentten kente farklılık göstermiştir. İlk ortaya çıktığı günden beri meydanlar üzerinde din, siyaset, ekonomi, kültür gibi pek çok faktör etkili olmuştur. Meydanlar her dönemde değişimden nasibini alan mekânlar olmakla birlikte fikir edineceğimiz genel bir biçime sahiptir. Meydanlar genel olarak; üzeri açık, yanlarında bina, ağaç, yol, cami, kilise, kamu kurumları, özel kuruluşlar, restoranlar ve daha pek çok farklı yapının yer aldığı geniş mekânlardır.

Toplumun siyasi, dini, kültürel ve sosyal yapısını yansıtan kent meydanları, toplumsal yaşamın sıklıkla geçtiği, halka açık, insanların tüm aktivitelerini gerçekleştirdiği, kolay ulaşılan, yoğun kentsel alanlardır. Günümüzde meydanlar insanların sohbet ettiği, kahve veya çay içtiği, ilk buluştuğu, toplanma alanı olarak kullandığı, tartıştığı, kavga ettiği, kuşlara yem verdiği, oynadığı, koştugu, alışveriş yaptığı, kitap yâda gazete okuduğu, ayakkabı boyası yaptığı, otobüs beklediği, dinlendiği, miting yaptığı, seçim kampanyalarının olduğu, protestolarını gerçekleştirdiği, kan bağışının yapıldığı, konser verildiği, yarışmaların yapıldığı, resmi törenler için sahne olan ve daha birçok işlevi gerçekleştirmek için kullanılan kamusal alanlardır.

Meydanların genellikle yanlarında bulunan ağaçlar, mekânı yumuşatmaktadır. Bu ağaçlar sayesinde insanların dinlenebileceği, gölgesinde yemek yiyebileceği bir alana dönüşmektedir. İnsanların yazın gölgesinde duracağı bu alanlarda bankaların olması da bireylerin burada geçirdiği zaman dilimini konforlu yapmaktadır. Meydanlardaki ağaçlar, meydanın bir simgesi haline gelmektedir.

İlk kentten itibaren varlığını koruyan meydanların en temel özelliği da tarihi birikime sahip olmasıdır. Bu yönüyle meydanların toplumsal bir hafızası da bulunmaktadır. Örneğin Sultanahmet Meydanı, Halide Edip Adivar'ın Kurtuluş Savaşında konuşma yaptığı bir mekândır ve Osmanlı'dan günümüze hala önemini korumaktadır. Tarihsel anlamlarıyla toplumlarda sembol haline gelmiş meydanlar vardır. Çoğu zaman demokrasi ve hak arayışının olduğu yerler olarak göze çarpmaktadır. Yakın tarihte meydana gelen 15 Temmuz darbe girişimi, bunun en çarpıcı örneğidir. Milli birliğin gösterildiği birer meydan olarak pek çok yer ismi 15 Temmuz demokrasi meydanı olarak

değiştirilmiştir. Tarihsel bir birikime sahip olan meydanlar, kentte yaşayan bireyler için önemlidir. Zira bu meydanlar toplumsal hafızalarında yer edinmiştir. Tarihsel öneme sahip meydanlara yönelik zaman içinde yapılan bazı değişikliklerle işlevsellikleri artmış ve bu durum daha geniş bir kitleye hitap etmesini sağlamıştır.

Kültürel çeşitliliği gösteren, farklı kimlikleri bir araya getiren, insanların her alanda gelişimini sağlayacak (müzik, yemek, siyaset, din, edebiyat vs.) olan meydanlar canlı mekânlardır. Her insanla iletişimin sağlandığı bu mekânlarda farklı yaşam biçimine sahip kişilerle bir araya gelme fırsatına sahip olmak kentteki bireyler için önemlidir.

Meydanlar aynı zamanda geçmişten günümüze iktidarın kontrol alanı olarak işlev görmüştür. Meydanlar iktidarın gücünü gösterdiği hem de gücünü korumak için şiddet uyguladığı, halkı kontrol altına aldığı, mobesa kameralarıyla gözetlediği, gerekli gördüğü yerde polis müdahalesine başvurduğu kontrol alanları özelliği de taşımaktadır. Antik Yunan, Roma ve Ortaçağ döneminde cezalar seyirlik bir unsur olarak meydanlarda halkın gözü önünde verilirken, örneğin Sokrates'in ölümüne halkın tepkisinin olması ile iktidar gücünü korumak için cezalara hapisane gibi farklı mekân arayışına gitmiştir. Günümüzde de halkı caydırmak için protesto yapan bazı gruplara yönelik polis müdahalesi yapılmakta, hatta bazen şiddete de başvurulmaktadır. Meydanlar bu yönüyle de iktidar ve halkın karşı karşıya geldiği çatışma alanlarıdır. Kaosun, direnişin, mücadelenin merkezi olma özelliğini taşıyan meydanlar, insanların kendilerini daha özgürce ifade edebileceği yerlerdir. Susturulmuş seslerin sesini duyurmaya çalıştığı meydanlar, hem mağdur olan kişilerin hem de mağduriyeti yaratan kişilerin sahne aldığı, farklı rolleri bünyesinde taşıyan yerlerdir. Günümüzde de siyasi yapılar değişse de meydanlar siyasi rolünü korumaktadır. Bu alanlar tarih boyunca iktidarların gücünü sergilediği alanlar iken günümüz toplumlarında hem iktidarın hem de çeşitli muhalif kesimlerin mücadele alanına dönüşmüştür. Dolayısıyla meydanlar politik faaliyetlere yönelik işlevini her zaman yerine getiren politik mekânlardır. Politik bir mekan olan meydanlar siyasi yönüyle de hafızalara kazınmış yerlerdir. Örneğin Gezi Parkı Olayları ifade edildiğinde Taksim Meydanı hatırlanmaktadır.

Meydanlar insanların psikolojik olarak ihtiyaç duyduğu alanlardır. Meydan sayesinde kişiler hem enerji toplayabilmekte hem de enerjilerini sarf edebilmektedir. Eğlencenin de mekânı olan meydanlar, çeşitli sanatsal ve kültürel faaliyetlerin yapıldığı yerlerdir. Meydanlarda insanlar zorluklarla yüzleşmekte, riskleri göze alabilmekte, gerilim yaşayabilmektedir. Bu alanlar ayrıca gerilimin arttığı gibi rahatlamanın olabileceği alanlardır. İnsanların zihinsel, bedensel sağlığı için gereken birçok etkenin olduğu bu alanlar kent için olmazsa eksik kalacağı alanlardır. Sosyolojik anlamda toplumun her yönünü inceleyebileceğimiz bu alanların varlığı, toplumlar için önemlidir.

Meydanlar sosyal bir varlık olan insanın diğer kişilerle etkileşime geçtiği, sosyalleşme imkânı sağlayan alanlardır. Bu alanlar her yönüyle kişilerin ihtiyaçlarını giderildiği yerlerdir. Sonuç olarak, günümüz teknoloji dünyasında özellikle de pandemi sürecinin yaşandığı bu dönemde bireyler, meydan gibi kamusal mekânların kullanıma kapalı olmasından dolayı gittikçe toplumdan gönüllü veya zorunlu bir soyutlanma durumu yaşamaktadır. Fakat bu dönemde çoğu bireyin de sürekli olarak bu yalnızlıktan kurtulma arayışı içerisinde olduğu da bilinen bir gerçekliktir. Bu gerçeklik göz önünde bulundurularak, kentsel mekânlar, bireylerin topluma yeniden dâhil olabilmesi için işlevsel olacaktır. Çünkü güçlü bir potansiyele sahip olan meydanların kullanımı arttıkça da toplumda birlik, beraberlik, dayanışma ruhu ve kolektif bilincin artacağı da düşünülmektedir. Bu nedenle toplum ve siyaset için önemli olan kent meydanları, tekrar gözden geçirilmeli, gerekli görülen değişimler yapılmalı ve işlevselliği artırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- ALDRETE, G. S. (2004). *Daily Life in the Roman City: Rome, Pompeii and Ostia*, Londra: Green Wood Press.
- ALVER, K. (2012). *Kent Sosyolojisi*, Ankara: Hece Yayınları.
- ANONİM, (2022a). <https://sozluk.gov.tr/>, Afyonkarahisar, Erişim Tarihi: 8.05.2022.
- ANONİM, (2022b). <https://www.nkfu.com/meydan-ile-ilgili-atasozleri-ve-anlamlari/>, Afyonkarahisar, Erişim Tarihi: 8.05.2022.
- ASLAN, D. (2014). Kent ve Meydanlar, *İTÜ Vakıf Dergisi*, 63. s. 20-24.
- ASLAN, S. (2006). *Anıt ve Meydanlarda Oran ve Ölçek Kavramları Taksim Cumhuriyet Anıtı İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- ASLANOĞLU, R. A. (2000). *Kent, Kimlik Ve Küreselleşme*, Bursa: Ezgi Kitapevi.
- AYKILIÇ, B. (2015). *Kentsel Mekânlar Olarak Meydanlar*, (Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- BAUMAN, Z. (2013). *Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm Küresel Çağda Sosyal Eşitsizlik*, (Çev. F. D. Ergun), İstanbul: Say Yayınları.
- BAYRAKTAR, N. (2013). Tarihe Eş Zamanlı Tanıklık: Ulus ve Kızılay Meydanlarının Değişim Süreci, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 1(1).
- BİLGİHAN, G. (2006). *Kentsel Meydanların Dönüşümü*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilim Enstitüsü, Ankara.
- CANSEVER, T. (1994). *Ev ve Şehir Üzerine Düşünceler*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- CASTELLS, M. (2013). *İşyan ve Umut Ağları İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*, (Çev. E. Kılıç), İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- ÇINAR, S. (2005). Meydanlardaki Tarihi Değişimler ve Günümüze Yansımaları, *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 55(1).
- DEMİRCİ, C. (2001). *Şehir Meydanı İşlevlerinin Madrid Plaza Mayor Örneğinde Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, İzmir.
- DURMUŞ, İlhami. (2021). "Türk Kültür Çevresinde At". *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 5 (1), 1-12.
- ERASLAN, Ş., ÇAVDARLI, A (2022). Spatial Properties and Improvement of the Urban Square: An Investigation on Isparta Urban Square, *Mimarlık ve Yaşam Dergisi*, 7(2).
- ERCAN, M.A. (2012). *Kamusal Mekan*, Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük, İstanbul: Nİnova.
- ERİN, İ. TEZCAN, S. ve ZENGİN, H. (2017). İzmir'de Kent Meydanlarının Toplumsal Hareketler Açısından Değişen Kullanım Değeri ve Temsil: Konak, Cumhuriyet ve Gündoğdu Meydanları Üzerine Bir Değerlendirme, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı 44.
- ERKAN, O. (2019). *Kentsel Değişimin Konum Tabanlı Sosyal Medya Ağları İle İncelenmesi: Taksim Meydanı Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- FIRAT, D., ERDAL, C. (2017). *Devrimci Bir Pusul: Gezi*, İstanbul: Ayrıntı.
- FOUCAULT, M. (2000). *Hapishanenin Doğuşu*, (Çev. M.A. Kılıçbay), Ankara: İmge Kitabevi.
- GOFFMAN, E. (2021). *Kamusal Alanda İlişkiler-Toplu Yaşamın Mikro İnceleme.eri*, (Çev.M. F.Karakaya), Ankara: HeretikYayınları
- GÖKGÜR, P. (2008). *Kentsel Mekânda Kamusal Alanın Yeri*, İstanbul: Bağlam.
- HASOL, D. (1988). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, İstanbul: Yem Kitabevi.

- HOŞKARA, Ş.Ö. (2014). Kentsel Kamusal Mekanların Şahı Meydanlar, *İTÜ Vakfı Dergisi*, Sayı 63.
- İLKAY, Y. (2007). *The Political Struggle on and at Public Space: The Case of Kızılay Square*, (Yüksek Lisans Tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- İLKAY, Y. (2008). Kızılay Meydanı'nın Politik-Sembolik Anlamı: 1960-1964 Yılları Arasında DP Karşıtı Hareket, *Mülkiye Dergisi Ankara Özel Sayısı*.
- İNCEOĞLU, M. AYTUĞ, A. (2009). Kentsel Mekanda Kalite Kavramı, *Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E- Dergisi*, 4(3).
- KAFTANCI, G. (2000). Avrupa'dan Örneklerle Meydan Kavramına Bir Yaklaşım, *Ege Mimarlık Dergisi*, Sayı 34.
- KARAKAŞ, M. (2019). *Kent, Mekan ve Toplum*, İstanbul: Tezkire Yayıncılık.
- KILIÇBAY, M.A., (1993). *Şehirler ve Kentler*, Ankara: Gece Yayınları.
- KORKMAZ, R. (2007). *Romanda Mekanın Poetiği, Edebiyat ve Dil Yazıları, Mustafa İsen'e*
- KUTLU, A. (1980). *Islak Güneş*, İstanbul: Hürriyet Yayınları.
- LEFEBVRE, H. (2014). *Mekanın Üretimi*, (Çev. I. Ergüden), İstanbul: Sel Yayıncılık
- LEFEBVRE, H. (2016). *Şehir Hakkı*, (Çev. I. Ergüden), İstanbul: Sel Yayıncılık.
- LYNCH, K. (2010). *Kent İmgesi*, (Çev. İ. Başaran), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- MESUTOĞLU, M. (2001). *Kentsel Mekan Olarak Meydan ve Morfolojik Özellikleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- OXFORD, (2021). <https://www.lexico.com/definition/square>, Afyonkarahisar, Erişim Tarihi: 8.01.2021.
- ÖZER, M. N. AYTEN, M. A. (2005). Kamusal Odak Olarak Kent Meydanları, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, *Planlama Dergisi*, Temmuz, Sayı: 33.
- SENNET, R. (2008). *Ten ve Taş, Batı Uygarlığında Beden ve Şehir*, (Çev. T. Birkay), İstanbul: Metis.
- SENNET, R. (2011). *Ten ve Taş, Batı Uygarlığında Beden ve Şehir*, (Çev. T. Birkay), İstanbul: Metis.
- SOUTHWORTH, B. (2009). Cape Town Kasabalarındaki Kent Meydanları- Kentsel Dönüşüm Aracı Olarak Kamusal Mekan: Kökenleri, Amaçları ve Kent Uygulaması, *XXII. Dünya Mimarlık Kongresi'nden Seçme Bildiriler*, Mimarlık Pazar Yeri, UIA 2005 İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara.
- ŞAVKLI, F., YILMAZ, T. (2013). Kent meydanı kullanım nedenlerinin Antalya Cumhuriyet Meydanı örneğinde irdelenmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Sayı: 14.
- TAŞÇI, H. (2014). *Şehir, Mekan, Meydan*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- TÖNÜK, S., Barkul, Ö. (1999). Piazza, Plaza, Square, Platz, Praça, Meidan, Meydan, *Ege Mimarlık*, Sayı:30.
- TURAN, S., YALÇINER ERCOŞKUN, Ö. (2017). Meydanlardaki İsim Değişikliklerinin Kent Belleğine Etkisi: Ankara Örneği, *Süleyman Demirel Üniversitesi Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, 2(1).
- ULUTAŞ, E. (2019). İmgeden Gerçekliğe: Kamusal Bir Mekan Olarak Meydan, *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 2.
- YAYLI, H. ve KÜÇÜK, A.B. (2011). Sosyal Bölünme-Kent Dokusu İlişkinin İkel Örneği Olarak Roma, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13/2.
- YILDIZ, A. (2007). *Tarihsel Birikime Sahip Kentsel Açık Alanların Dinamizmi-İstanbul Kent Örneği; Beyazıt Meydanı, Sultanahmet Meydanı ve Taksim Meydanı*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- ZENGEL, R. (2007). Dönüştürülmüş Bir Meydan: İzmir Konak Meydanı'na Analitik Bir Yaklaşım, *Mimarlık Dergisi*, Sayı 334.

Summary

Squares are areas where people, who are social beings, interact and socialize with other people. These areas are places where individuals or groups that differ in age, gender, economic status, occupation, identity, religion, and many more come together. In short, squares are places where differences can come into being. The faces of the people in the square, their identities, their dressing styles, their food choices and how they eat, the tools and equipment they have, the newspapers, books, and magazines they read, the games they play, the competitions they participate in, the rallies and marches they take place provide information about the city to sociologists and other observers who look at the city as if they were strangers. Squares are the mirror of the city. In this respect, squares showcase spaces that reflect all the characteristics of the city. Because we can get an idea about cities by considering even the squares of the cities.

When we evaluate in general; The squares have changed throughout history according to the conditions of the period. Squares differed both from society to society and from city to city in terms of form and functionality. Many factors such as religion, politics, economy, and culture have been influential on the squares since the day they first emerged. Although squares are places that have had their share of change in every period, they have a general form that we can get an idea of. Squares in general; They are large open spaces with buildings, trees, roads, mosques, churches, public institutions, private establishments, restaurants and many other structures.

City squares, which reflect the political, religious, cultural, and social structure of the society, are dense urban areas where social life is frequent, open to the public, where people carry out all their activities, and which are easily accessible. Today, squares are where people chat, drink coffee or tea, meet for the first time, use it as a gathering place, argue, fight, feed the birds, play, run, shop, read a book or newspaper, polish shoes, wait for the bus, rest, rally. These are the public spaces where election campaigns are held, protests are held, blood donations are made, concerts are held, competitions are held, are the stage for official ceremonies, and are used to perform many other functions

Squares, which have a historical background, are important for individuals living in the city. Because these squares have taken a place in their social memories. With some changes made over time for historically important squares, their functionality has increased and this has enabled them to appeal to a wider audience.

Squares are places where people can express themselves more freely. Although the political structures have changed, the squares maintain their political role. While these areas have been the areas where the powers have shown their power throughout history, they have turned into the struggle area of various opposition groups, especially in today's societies. Therefore, squares always fulfill their function for political activities.

Squares are areas that people need psychologically. Thanks to the square, people can both collect energy and spend their energy. In the squares, people face difficulties, take risks, and experience tension. These areas are also areas where relaxation can occur as tension increases. These areas, where there are many factors required for people's mental and physical health, are areas that would not be missing from the city. The existence of these areas where we can examine every aspect of society in a sociological sense is important for societies.

Squares are areas where people, who are social beings, interact with other people and provide opportunities for socialization. These areas are places where people's needs are met in all aspects. As a result, in today's technology world, especially in this period when the pandemic process is experienced, individuals are increasingly experiencing a situation of voluntary or compulsory isolation from society because public spaces such as squares are closed to use. However, it is a known fact that most individuals are constantly in search of

getting rid of this loneliness in this period. Considering this reality, urban spaces will be functional so that individuals can be reintegrated into society. Because as the use of spaces with strong potential (for example, squares) increases, it is thought that unity, solidarity, the spirit of solidarity and collective consciousness in the society will increase. For this reason, city squares, which are important for society, should be reviewed, necessary changes should be made and their functionality should be increased.